

INSTYTUT ARCHEOLOGII I ETNOLOGII
POLSKIEJ AKADEMII NAUK

ETNOGRAFIA POLSKA
XXXVII

Zeszyt 1

Warszawa
1993

REDAKTOR: WANDA PAPROCKA
SEKRETARZ REDAKCJI: IWONA KABZIŃSKA-STAWARZ

Członkowie Rady Redakcyjnej: Maria Biernacka, Mirosława Drozd-Piasecka,
Zbigniew Jasiewicz, Andrzej Stawarz, Anna Zambrzycka-Steczowska

Adres Redakcji: 00-140 Warszawa, Al. Solidarności 105

Koncepcja okładki: Iwona Kabzińska-Stawarz
Na okładce wykorzystano grafikę Alicji Czajkowskiej-Magdziak

Korekta: Autorzy

WYPISTKI Z PRAC
Polskiej Akademii Nauk
ZAKŁAD ETNOLOGII
Al. Solidarności 105, 00-140 Warszawa
tel. 20-28-81 do 84

IIA

Etnografia Polska © Copyright 1993. All Rights Reserved
All Papers and Photos are copyright to their authors and to *Etnografia Polska*

Printed in Poland

PL ISSN 0071-1861

Skład i druk: Zakład Wydawniczy Letter Quality
01-026 Warszawa, Anielewicza 25 m. 104, 96, tel. 38 14 88, 38 26 27
Zam. nr 54/93. Objętość ark. wyd. 19.5. Nakład 500 egz. Papier offset 80 g

SPIS TREŚCI

ARTYKUŁY

Część I

Marian Grzegorz Gerlich – Górnolązacy. Od świadomości etnicznej ku polskiej świadomości narodowej (schyłek XVIII w. – do Kulturkampf)	7
The Upper Silesians. From ethnic identity towards Polish national consciousness	37
Adam Walaszek – Polonijni parafianie w Cleveland, Ohio: bunt, demokratyzacja i protestantyzacja kościoła	39
Polish ethnic parishioners in Cleveland, Ohio: Revolt, democratization, protestantization of the catholic church	57
Magdalena Bosshard-Młynarczyk – Imigracje do Szwajcarii a kwestia społeczeństwa wielokulturowego	59
Einwanderung in die Schweiz	79
Danuta Stasiak – Środowisko człowieka jako element kontaktu kultur (na przykładzie współczesnej literatury hindi)	81
Natural and man-made environment seen as an element in contact of cultures	90

Część II

Iwona Kabzińska-Stawarz – Współzawodnictwa w sytuacjach granicznych	93
Competitions in liminal situations	162

POLEMIKI I DYSKUSJE

Po co nam samounicestwienie? – <i>Zbigniew Jasiewicz</i>	165
„13 grudnia” albo „Co Autor chciał powiedzieć?” – <i>Arnold Lebeuf, Mariusz S. Ziolkowski, Robert M. Sadowski</i>	167

NEKROLOGI

Anna Zambrzycka-Steczkowska (1931–1993) – <i>Zofia Szromba-Rysowa</i>	181
---	-----

RECENZJE I OMÓWIENIA

Michał Buchowski, Wojciech J. Burszta, O założeniach interpretacji antropologicznej, PWN, Warszawa 1992 – <i>Barbara Olszewska-Dyoniziak</i>	187
Czesław Robotycki, Etnografia wobec kultury współczesnej, UJ, Kraków 1992 – <i>Barbara Olszewska-Dyoniziak</i>	196
Thomas Rhys Williams, Cultural Anthropology, Prentice Hall, Englewood Cliffs, New Jersey 1990 – <i>Barbara Olszewska-Dyoniziak</i>	205
Andrzej Pośpiech, Pułapka oczywistości. Pośmiertne spisy ruchomości szlachty wielkopolskiej z XVII wieku, Studia i Materiały z Historii Kultury Materialnej, t. LXIV, Instytut Archeologii i Etnologii PAN, Letter Quality, Warszawa 1992, ss. 143 – <i>Irena Turnau</i>	217

Pro Georgia. Prace i materiały do dziejów stosunków gruzińsko-polskich, I, Towarzystwo Gruzkańsko-Polskie, Warszawa 1991 – <i>Dagnosław Demski</i>	221
„Przegląd Wschodni. Historia i współczesność Polaków na Wschodzie”, z. 1–4:1992 – <i>Iwona Kabzińska-Stawarz</i>	221
Krystyna Chabros, Beckoning Fortune. A Study of the Mongol <i>dalalga</i> Ritual. Asiatische Forschungen, Bd 117, Otto Harrassowitz, Wiesbaden 1992, ss. 316, 11 il. czarno-białych – <i>Iwona Kabzińska-Stawarz</i>	224
Alice Sárkőzi, Political Prophecies in Mongolia in the 17-20th Centuries, Akadémiai Kiadó, Budapest 1992, ss. 165 – <i>Iwona Kabzińska-Stawarz</i>	229
Svod ètnografièeskich ponjatij i terminov. Narodnye znanija. Folklor. Narodnoe iskusstvo, vyp. 4, B.N. Putilov, G. Strobach (red.), Moskwa 1991, ss. 166, nlb. – <i>Anna Brzozowska-Krajka</i>	230
Dominique Cardon, Guide des teintures naturelles. Plantes – Lichens – Champignons – Mollusques et Insectes, Delachaux et Niestlé, Neuchâtel – Paris 1990, ss. 400, 49 tablic barwnych; współpraca przy wyborze ilustracji: Gaëtan du Chatenet – <i>Irena Turnau</i>	235
Le costume populaire provençal. Rode de basso Prouvenço, Yves Fattori (ed.), Musée des Arts et Traditions Populaires de Moyenne Provence, Edisud Aix-en Provence 1990, ss. 223, ryc. 437, w tym barwnych 320+17 tablic wykrojów – <i>Irena Turnau</i>	237
Marie Mercié, Sophie Charlotte Capdevielle, Voyages autour d'un chapeau, Éditions Ramsay de Cortanze, Paris 1990, ss. 208, ryc. 216, w tym barwnych 36 – <i>Irena Turnau</i>	238
Maria Cristina Masdea, Angela Carola Perrotti, Napoli – Firenze e Riotorno. Costumi popolari del Regno di Napoli nelle Collezioni Borboniche e Lorenesi, Guida Editori, Napoli 1991, ss. 233, ryc. 200+36 tablic barwnych – <i>Irena Turnau</i>	239
Ritratti di Carina tra '600 e '800. Dalla Donazione Ciceri. Costumi e tessuti nella tradizione Tolmezzo, Museo Carnico delle Arti Popolari, „Michele Gortani”, b.m.w. 1990, ss. 95, ryc. 68+barwnych 36 – <i>Irena Turnau</i>	239

Etnografia Polska is regularly listed in the International Current Awareness Service: Anthropology. Selected material is indexed in the International Bibliography of Social and Cultural Anthropology.

Szanowni Państwo!

W bieżącym Zeszycie kontynuujemy tematykę szeroko rozumianego pogranicza (poświęciliśmy jej m.in. blok artykułów w tomie 36:1992, z. 1 „Etnografii Polskiej”).

Jak wiadomo, kwestia granic, życia na pograniczu, interakcji społeczno-kulturowych, współdziałania i konfliktów może być postrzegana i badana wieloaspektowo, z akcentem na wymiar historyczny, geograficzny, regionalny, polityczny, społeczny, kulturowy, relację: swój – obcy, centrum – peryferie itp. Trudno też nie wspomnieć o granicach badając złożoną problematykę mniejszości etnicznych, najczęściej w odniesieniu do większych organizmów społecznych. Prezentowane w tym Zeszycie teksty są jedną z wielu możliwych prób ukazania owej złożoności problematyki granic, pogranicza. Artykuły M. Gerlicha, M. Bosshard-Młynarczyk i A. Walaszka świadczą zarazem o tym, że zakres zainteresowań i pole badań etnologów znacznie się poszerza i że współczesny reprezentant tej dyscypliny coraz częściej sięga do źródeł historycznych, starając się poznać przeszłość, by móc zrozumieć i wyjaśnić korzenie zachodzących aktualnie procesów społeczno-politycznych i kulturowych.

Obok granic formalnych, wytyczonych na podstawie międzynarodowych umów, zarządzeń administracyjnych, ustanowionych w wyniku działań wojennych lub z mocy tradycji istnieją również granice o znaczeniu symbolicznym. Można o nich mówić chociażby na przykładzie obrzędów przejścia i występujących w ich kontekście zachowań rytualizowanych. Należą do nich m.in. różne formy współzawodnictw, analizowane przez I. Kabzińską-Stawarz pod kątem ich znaczenia symboliczno-komunikacyjnego, zwłaszcza zaś udziału w ustanawianiu i przekraczaniu granic oraz kreowaniu nowego porządku społecznego.

O granicach można również mówić w wymiarze jednostkowym. Każdy człowiek bowiem zakreśla je wokół siebie, zwłaszcza wówczas, gdy w widoczny sposób dystansuje się do innych ludzi, przede wszystkim tych, którzy reprezentują grupę obcą etnicznie, rasowo, obyczajowo... W ten sposób tworzą się uwarunkowane kulturowo granice psychospołeczne. Ich istnienie ma wpływ na ludzkie zachowania, kształtuje też pewne typy interakcji międzyludzkich. W interesujący sposób – poprzez pryzmat literatury – zagadnienie to zostało ujęte przez D. Stasik.

O rozmaitych aspektach granic, pogranicza, traktują również niektóre prace recenzowane na naszych łamach. Teksty zamieszczone w dziale „Polemiki i dyskusje” są natomiast sygnałem zmian dokonujących się w obrębie polskiej etnologii. Skłaniają one m.in. do zastanowienia się nad naszą „zawodową tożsamością” oraz zmuszają do odpowiedzi na zasadnicze, a tak rzadko stawiane sobie przez etnologów pytanie z zakresu etyki zawodowej. W przypadku badań terenowych jest ono szczególnie istotne. Mamy bowiem do czynienia z sytuacją szybko zmieniającej się rzeczywistości, w której badacz staje się często ostatnim świadkiem pewnych procesów, pozbawionym nierzadko możliwości powtórzenia badań i ponownego kontaktu ze swymi informatorami.

Redakcja